

І. В. Рейтерович,

*к. політ. н., доцент, доцент кафедри парламентаризму,
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID ID: 0000-0001-7852-1373

Т. В. Парфенюк,

*аспірант кафедри публічної політики, Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ORCID ID: 0000-0003-0319-4667

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.18.92

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЦЯ ТА РОЛІ ГРУП ІНТЕРЕСІВ У ВИРОБЛЕННІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

I. Reiterovych,

PhD in Political Sciences, Associate Professor of the Department of Parliamentarism, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

T. Parfeniuk,

Postgraduate student of the Department of Public Policy, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

CONCEPTUAL APPROACHES TO STUDYING THE PLACE AND ROLE OF INTEREST GROUPS IN THE DEVELOPMENT OF PUBLIC POLICY

У статті проаналізовано концептуальні підходи дослідження місця та ролі груп інтересів у виробленні публічної політики. Зазначено, що в політико-управлінському процесі роль зацікавлених груп розглядається в межах кількох моделей, а саме плюралістичній, корпоративістській, неокорпоративістській та неоінституціоналістській.

Доведено, що кожна модель передбачає різний статус та форми участі груп інтересів у формуванні публічної політики: мова йде або про високу автономію, але конкурентний і негарантований доступ до механізмів ухвалення рішень (плюралізм); або про постійну участь у формуванні публічної політики, але скорочення автономії (неокорпоративізм). Проаналізовано перспективи трансформації вказаних моделей з врахуванням новітніх викликів. Зазначено, що в Україні на сьогодні відбувається становлення моделі неокорпоративізму, однак цей процес триватиме ще кілька років.

The article analyzes the conceptual approaches to the study of the place and role of interest groups in public policy making. It has been proven that in modern political processes, interest groups (or otherwise "stakeholder groups") play an increasingly important role in decision-making and decision-making. Interest groups are an important component of modern democratic regimes, as in a representative democracy they are one of the channels through which communication between

society, citizens and public authorities is ensured. These groups perform the functions of articulation of many social interests, the formation of a single social interest, the promotion of power structures and the interests of society, are influential actors in modern political systems, which largely determines the relevance of their study. It is noted that in the political and managerial process the role of stakeholders is considered within several models, namely pluralistic, corporatist, neo-corporatist and neo-institutionalist.

It is proved that each model provides for a different status and forms of participation of interest groups in the formation of public policy: it is either about high autonomy, but competitive and non-guaranteed access to decision-making mechanisms (pluralism); or about constant participation in the formation of public policy, but the reduction of autonomy (neo-corporatism). Prospects of transformation of the specified models taking into account the newest challenges are analyzed. It is noted that in world practice none of the models is implemented in its pure form, there is their synthesis, with a difference in the predominance of one model over another. Today, a model of neo-corporatism is being formed in Ukraine, but this process will continue for several more years. Arguments in favor of this model are the formation of an active civil society capable of representing and defending their interests, as well as the formation of mechanisms for representing functional interests in the process of establishing interaction between associations of big business and political parties. The goals of this interaction are public and transparent use of political tools to represent, protect and reconcile the interests of stakeholders.

Ключові слова: групи інтересів, заінтересовані сторони, публічна політика, вироблення публічної політики, узгодження інтересів, плюралізм, неокорпоративізм.

Key words: interest groups, stakeholders, public policy, public policy making, coordination of interests, pluralism, neo-corporatism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних політичних процесах під час вироблення і прийняття рішень все більш важливу роль відіграють групи інтересів ("зацікавлені групи"). Зазначені групи дослідники вважають важливою складовою сучасних демократичних режимів, адже в умовах представницької демократії вони є одним з каналів, завдяки якому забезпечується зв'язок між суспільством, громадянами та органами публічної влади. Сьогодні групи інтересів виконують функції артикуляції соціальних інтересів, сприяють просуванню вимог до владних структур і реалізації інтересів суспільства, представляють собою впливових акторів у сучасних політичних системах, що в значній мірі обумовлює актуальність їх вивчення та є предметом підвищеної уваги з боку науковців.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЮТЬСЯ АВТОРИ, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Різні теоретичні аспекти функціонування груп інтересів розглядалися в роботах А. Бентлі, Д. Трумена, Е. Латема (аналіз генезису груп інтересів, участь груп в

політичному процесі), Р. Даля, Ч. Ліндблома (теорія політичного плюралізму), Ф. Шміттєра, Г. Лембруха (теорії корпоративізму і неокорпоративізму), М. Дюверже (організація і типологія груп інтересів), М. Олсона (теорія суспільних благ, аналіз великих і малих груп), Р. Солсбері (теорія обміну), Дж. Пауелла, Г. Алмонда, К. Строма (артикуляція і агрегація громадських інтересів) та інших авторів.

Вітчизняні розробки з окремих аспектів функціонування груп інтересів представлено у роботах В. Моїсеєва, Д. Монастирського, М. Недюхи, В. Нестеровича, О. Одинцової, М. Обушного, М. Ожевана, О. Панкратова, Г. Почепцова, І. Рейтеровича, М. Росенко, Ю. Сабанадзе, С. Телешуна, Є. Тихомирової.

Проте, попри досить значну кількість праць, проблема ролі та місця груп інтересів у виробленні публічної політики потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз концептуальних підходів дослідження місця та ролі груп інтересів у виробленні публічної політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Групи людей, об'єднані довкола необхідності вирішення певної спільної проблеми, згадуються ще в

роботах Н. Макиавеллі, Т. Гоббса, Ш. Монтеск'є, Д. Юма. Проте основи вивчення теорії груп інтересів, їх місця та ролі у політичних та соціально-економічних процесах були закладені на початку ХХ ст. американським соціологом Артуром Бентлі. У роботі "Процес управління" (1908 рік) науковець обґрунтував ідею про провідну роль узгодження інтересів різних груп в політичному процесі. А. Бентлі зазначав, що при аналізі соціально-політичних і суспільних процесів базовим елементом є не окремо взятий індивід, а група індивідів зі схожими інтересами, стверджуючи при цьому, що "суспільство як таке є не що іншим, як сукупністю груп, які його формують". У розумінні науковця, група інтересів — "... це певна частина людей в суспільстві, взята, проте, не як окрема кількість людей, відрізаних від інших людей в суспільстві, а як масова діяльність, яка не обмежує індивідів, які є її учасниками, від участі в багатьох інших групах". Тим самим автор роботи вказав на те, що фактично участь в одній групі інтересів не обмежує індивіда від участі в інших групах, незважаючи на можливі протиріччя інтересів даних груп. А. Бентлі вважав, що: а) "група та інтерес є речі нероздільні", адже "група не існує без її інтересів"; б) "не існує такого політичного процесу, в якому не балансує кількість проти кількості" [1, с. 120]. Виходячи з цього, вчений справедливо і не безпідставно стверджував, що вивчення політичного процесу без врахування участі груп інтересів у даному процесі неможливо, оскільки всі державні інститути являють собою групи, на рішення і дії яких мають значний вплив безліч інших громадських груп, об'єднаних за інтересами [1, с. 120]. Акцентуючи увагу на цій ідеї, А. Бентлі зробив переворот в американській політології початку ХХ ст., в основі якої було твердження щодо статичності державних інститутів [2].

Новаторським підходом А. Бентлі у дослідженні політичного процесу стало його твердження про те, що вивчення політики не повинно зводитися до опису законодавчих норм і формальних моментів політичної організації суспільства, а передусім воно повинно передбачати вивчення дій людей, які добровільно об'єднуються в групи, діяльність яких спрямована на досягнення політичних цілей. На думку вченого, "поведінка, особистість, переконання індивіда можуть розглядатися тільки в контексті його діяльності в якій-небудь групі" [3].

Зазначимо, що і сьогодні науковий доробок А. Бентлі не втратив своєї актуальності, адже групи інтересів у розвинених демократичних країнах здійснюють дедалі більший вплив на прийняття та ухвалення політико-управлінських рішень.

Показово, що висновки А. Бентлі підтверджувалися й даними емпіричних досліджень, які фіксували велику роль груп інтересів як центрів і генераторів соціальної та політичної активності, які поряд з інституційними структурами формують політичний процес і громадянську поведінку, діючи як у відповідності, так і всупереч інституціональним приписам.

Водночас соціологи були схильні пов'язувати активність добровільних асоціацій з високим ступенем соціальної диференціації суспільства, яка, в свою чергу, була наслідком процесу модернізації. Адже, як зауважив Т. Парсонс, асоціації є одним з головних способів

структування громадянського суспільства, оскільки у складних суспільствах виникає потреба у створенні великої кількості організацій або великих вторинних груп, створюваних для досягнення певних цілей.

Продовжувачем ідей Бентлі був американський соціолог Д. Трумен. У своїй роботі "Управлінський процес. Політичні інтереси і громадська думка" (1951 р.) він розглядає поняття політичного процесу як групової конкуренції за владу над розподілом ресурсів; суспільство в свою чергу розуміється як безліч груп, що взаємодіють одна з одною [4]. У цій роботі формується поняття групи тиску — групи інтересів, яка володіє специфічними рисами, знаходиться в специфічному стані і здійснює певну діяльність в сфері політичних відносин. Крім того, Д. Трумен виявив взаємозв'язок диференціації потреб різних верств суспільства зі зростанням їх інституціоналізації [5, с. 287—318].

А. Бентлі та Д. Трумен зробили значний внесок у вивчення груп інтересів, стверджуючи, що ступінь впливу групи прямо пропорційний її чисельності, але М. Олсон у своїй праці "Логіка колективних дій" поставив під сумнів представлену вище ідею, стверджуючи, що для підтримки цілісності великої групи необхідно застосовувати стимули у вигляді надання переваг або загрози застосування санкцій. У свою чергу загальний інтерес здатний об'єднати нечисленну групу ("привілейовану групу"), наприклад великих бізнесменів, які будуть мати більше впливу, ніж групи з більшою кількістю членів [6].

Крім перерахованих вище дослідників, у розвитку концепції групової участі варто відзначити П. Херрінга, Р. Солсбері, Ч. Ліндблома. Істотний внесок у розвиток теорії зацікавлених груп також зробили В. Грант, Х. Кетрілл і Ч. Адріан. Завдяки дослідженням зазначених авторів вдалося виробити загальні підходи до визначення характеристик груп інтересів. Так, основними ознаками груп інтересів слід вважати: стійкі зв'язки у взаєминах між учасниками групи; колективну солідарність; загальні інтереси і цілі. Ці групи створюються з метою тиску на державні, урядові та громадські органи, а не для завоювання влади. У цьому факторі й полягає головна відмінність груп інтересів від політичних партій.

Е. Шахтшнейдер звертає увагу наукових кіл на той факт, що роль груп інтересів визначається ефективністю діяльності політичних партій в публічній сфері [7]. Так, якщо політичні партії не виконують соціально-політичні завдання, на перший план в політичному житті будуть висуватися спільноти, сформовані за інтересами. Однак на певному етапі розвитку суспільства, що набуває все більш і більш не вертикально, а горизонтально інтегрований характер, змінюється і формат взаємодії суспільства та держави. Осмислення нової структури вже не цілком вписується в класичні соціологічні та інституційні рамки та потребує нових принципів.

У сучасній політичній науці щодо груп інтересів сформувався мережевий підхід, розроблений такими вченими, як М. Кастельс, Д. Марш, Т. Берцель та ін. Мережевий підхід вводить модель політичної мережі, завдяки якій відбувається інтеграція суспільних груп, здійснюються процеси вироблення та прийняття політичних рішень. Роль груп інтересів в даній моделі зростає, з'являються нові суб'єкти політичних відносин —

неурядові організації (НУО) та транснаціональні корпорації (ТНК) [8, с. 149].

Підводячи підсумок аналізу концептуальних підходів до дослідження означеного феномену, слід зазначити, що в політичному процесі роль зацікавлених груп розглядається в межах кількох моделей, а саме: плюралістичній, корпоративістській, неокорпоративістській та неінституціоналістській.

Є очевидним, що в чистому вигляді представлені моделі не реалізуються на практиці, домінування однієї з них у кожній окремо взятій країні визначає характер та особливості системи представництва інтересів. Розглянемо дані моделі більш детально:

1. Плюралістична. За функціонування цієї моделі спостерігається незалежність груп від інтересів держави, їх стихійне утворення, численність і постійна конкуренція утворює вектор визначення політики держави (Р. Даль, Л. Мілбрах). Групи інтересів розглядаються як незалежні, добровільні, неієрархічні організації, що не підконтрольні державі. Ефективність їх діяльності залежить від наявності ресурсів тиску, які використовуються для отримання політичних результатів [9, с. 3]. Кожен сектор суспільства може бути представлений численними групами інтересів. Організовані інтереси конкурують між собою за володіння політичною владою і впливом; конкуруючі інтереси взаємно контролюють один одного та обмежують владу. В цій моделі конкуренція інтересів веде до суспільної рівноваги, що є найкращим варіантом з огляду на суспільні і групові інтереси при прийнятті політичних рішень.

Плюралістична модель сформувалась у таких країнах, як Канада, Велика Британія, США, Нова Зеландія. Характерною особливістю цієї моделі є рівновіддаленість держави від усіх господарюючих суб'єктів, що діють в інтересах національної економіки загалом, забезпечуючи її стабільність і відносну рівновагу [10, с. 25].

Як відзначає І. Дикун, держава є лише знаряддям узгодження інтересів різних груп, нейтральним арбітром між конкуруючими політичними групами, яка покликана не допустити переваги одних над іншими, тобто охороняти умови вільної політичної конкуренції. При цьому діяльність зацікавлених груп зображується як не пов'язана з державою: переговори з іншими групами, укладення угод, колективних договорів профспілок із підприємцями — це різні форми тиску на інші групи [11].

Втручання держави в економіку як економічного агента категорично не вітається. Плюралістична модель характеризується незалежністю і самодостатністю фінансово-економічних груп інтересів у взаємодії з державою (в особі органів публічної влади) [10, с. 26].

Основними позитивними сторонами даної моделі є такі: поділ влади в суспільстві відбувається під тиском різних груп інтересів; різноманітні групи можуть представляти єдиний соціетальний інтерес; групи інтересів проявляють себе через політичні інститути, діяльність яких об'єктивується в управлінській системі; плюралізм має стати основою формування та забезпечення системи представництва інтересів; демонополізація репрезентативної активності; добровільна та неконтрольована конкуренція в артикуляції та реалізації інтересів; функції уряду повинні обмежуватися лише реакцією на

діяльність зацікавлених груп та забезпечувати баланс сил [12, с. 46].

Показово, що американська плюралістична традиція за основу політики взяла поняття "public government", представивши державу тим агентом, який зобов'язаний відповідати лише на тиск груп інтересів, тим самим окресливши поле публічної політики як сферу впливу груп інтересів на державні структури [12, с. 46].

Основні недоліки цієї моделі пов'язані з наступними моментами. По-перше, вона не враховує для опису взаємодії зацікавлених груп концепцію ресурсів, по-друге, вона акцентує увагу на уряді як центрі влади, а не на суспільстві загалом, по-третє, вона ігнорує той факт, що держава має свої власні інтереси, які зумовлюють надання переваги тим чи іншим групам тиску; по-четверте, за такої схеми ускладнюється питання фінансування численних невеликих організацій, що веде до збільшення трансакційних витрат держави, які так чи інакше супроводжують взаємодію між акторами [13, с. 80]; по-п'яте, суспільне посередництво не є рівномірним, оскільки інтереси різних груп і верств мають різний ступінь організації і впливу; по-шосте, політика будується на ієрархічно вибудованій системі інтересів. Політична дієздатність носіїв суспільних інтересів у межах плюралістичних структур визначається не їхньою кількістю або чисельністю, а здатністю до організації і готовністю вступати в конфлікти. Як правило, інтереси малих груп, які контролюють економіку і управління, більш сильні в організації, ніж інтереси більшості великих соціальних груп, які не мають такого контролю [14, с. 180].

2. Корпоративістська. Система побудови груп інтересів має чітку структуру та ієрархію, монополії знаходяться на особливому положенні, бо мають право на представництво інтересів в своїй області в обмін на контроль за вибором і висуненням вимог. Держава ж, головний елемент структури, самостійно наділяє привілеями одну з груп інтересів. Характерною особливістю цієї моделі, яка представлена у Данії, Швеції, Норвегії, Нідерландах, є наявність інституційних форм правління, що зорієнтовані на формування партнерських, взаємовигідних відносин.

Виділимо позитивні сторони даної моделі: держава формує відносини між групами інтересів у політичній сфері; головним у взаємодії влади і бізнесу вважається не успіх окремої особистості або компанії, а забезпечення стабільності та успішного розвитку національної економіки в цілому; прибутковість компанії розглядається як умова, але не кінцева мета бізнесу; конкуренція розглядається як важлива умова розвитку, яка, однак, не виключає можливості й необхідності її обмеження у визначених випадках для забезпечення інтересів економіки загалом [10, с. 26].

На думку американського політолога ХХ ст. Ф. Шміттера [15, р. 57], позитивними рисами корпоративістської моделі є сценарій її розвитку "знизу", наявність добре організованих асоціацій і груп за інтересами, які отримують можливість брати участь у процесі вироблення різних законодавчих і політичних рішень. Однак при цьому існує певний рівень залежності прийнятих бізнесом рішень від цілей державної політики і непростой процедури їх узгодження. Тому корпоративістський тип

взаємодії влади і бізнесу супроводжує складне інституційне оформлення [10, с. 26].

Негативні сторони моделі наступні: у політичній сфері діє обмежена, ліцензована державою кількість (в основному економічних) неконкуруючих, ієрархічних, упорядкованих груп, на які покладається виконання конкретних функцій; держава підтримує групи інтересів в обмін на їх участь у прийнятті політичних рішень [12, с. 46].

Сучасна політична система в Україні схильна до формування корпоративних зв'язків із бізнесом, причому ієрархія корпорацій вибудовується від самих вищих рівнів державної влади і доходить до ланки муніципального управління. За таких умов інституційна структура дає змогу швидше приймати і реалізовувати політико-економічні рішення, що робить політичну систему керованою і передбачуваною [10, с. 27].

3. Неокорпоративістська. Взаємодія держави і груп інтересів призводить до участі організованих інтересів у публічному управлінні, часто групи набувають право на монополію запитів суспільства, способи агрегації інтересів зводяться до торгу угруповань з державною бюрократією (Ф. Шміттер, Г. Лембрух, С. Роккан) [8, с. 149]. Між функціонально диференційованими об'єднаннями конкуренція відсутня, оскільки вони представляють різні інтереси. Створення таких об'єднань може відбуватись як "зверху", коли держава наділяє монополією правом представництва певні, ідеологічно надійні групи (державний корпоративізм), так і "знизу" суспільними структурами, які забезпечують примат суспільних інтересів (ліберальний корпоративізм). Незалежно від засновника створені об'єднання тісно пов'язані з державними структурами, які орієнтовані на захист найбільш впливових зацікавлених груп суспільства, якими є, насамперед, бізнес (фінансово-промислові групи, бізнес-корпорації) та профспілки [9].

На сьогодні найрозвинутішою неокорпоративістською моделлю є у країнах із сильними соціал-демократичними традиціями, культурною та мовною гомогенністю, таких як Австрія, Данія, Швейцарія, Німеччина, Фінляндія, Бельгія, Ірландія, Норвегія, Швеція, Нідерланди та інші країни.

Ф. Шміттер, Г. Лембрух визначали неокорпоративізм як систему посередництва між групами інтересів, відмінність якої від плюралістичної моделі полягає в обмеженій кількості ієрархічно впорядкованих монополістичних організацій, які представляють інтереси своїх членів у ході переговорів та втілюють в життя їхню внутрішню політику [16, с. 11].

Як зазначає Ф. Шміттер, незалежно від визначення неокорпоративізму, він не є чимось таким, що може бути присутнім в політичній системі у повністю розкритому вигляді або зовсім бути відсутнім в ній. Оскільки навіть у країнах, де "класово свідомий" робітничий рух відсутній (як в Японії) чи де соціальний клас має менше значення в структурі суспільства (як у Швейцарії), усвідомлення включеності в систему міжнародних відносин може підштовхнути еліти до створення системи координації дій уряду і зацікавлених груп, функціонально тотожній неокорпоративістській моделі. Ця система передбачає ту чи іншу форму інтеграції праці, хоча механізми подібної інте-

рації можуть бути різними. В Японії головним функціональним зв'язком є зв'язок між урядом і підприємцями, причому останні міцно залучені в систему узгодження вироблення рішень, тоді як профспілки, організовані лише на рівні великих фірм, задовольняються "патерналістською" системою соціальних гарантій; водночас зайняті в дрібній і середній промисловості позбавлені можливості вести торг [16, с. 10].

Позитивна роль неокорпоративізму полягає у розгляді урядових органів як активних регуляторів взаємовідносин між різними соціальними групами і політичними асоціаціями, що дає змогу інкорпорувати їхні точки зору у процес прийняття політичних рішень. Практичним втіленням такої позиції є створення системи узгоджувальних агентств та консультативних органів з окремих напрямів державної політики, роль яких полягає у гармонізації інтересів та розробленні компромісних варіантів рішення. Проте за неокорпоративістською моделлю більша частина інших потенційних учасників політичного процесу прийняття рішень, які не попадають у визначену державою корпоративне об'єднання, випадає з її поля зору, що слід розцінювати як найбільший її недолік, оскільки вона не може врахувати всю палітру місцевих та регіональних інтересів у сфері виробництва суспільних благ. Негативною стороною неокорпоративізму є також установка на формування державно-корпоративного консенсусу, який може виявлятися у своєрідному державному патерналізмі [17, с. 81], у особливому відношенні до регіонів. Це містить у собі тенденцію формування стратегії територіального розвитку, яка укладається у концептуальні рамки парадигми "полюсів зростання".

Академік В. Кремень звернув увагу на принципову відмінність моделей плюралізму і неокорпоративізму, для яких спільною є їх основа — система відносин груп інтересів і держави. Він зазначав, що при плюралізмі чи лобізмі групи інтересів діють лише як "групи тиску", а не реалізації державної політики. У моделі неокорпоративізму найбільш організовані й впливові групи інтересів активно залучаються не лише в процес формування, але й реалізації державної політики завдяки широкому проникненню у систему державної влади. Так, на думку вітчизняного дослідника Ю. Мацієвського, за умов некорпоративної моделі представники обмеженої кількості організацій з чіткою, ієрархічною структурою, фіксованим чи напівфіксованим членством ведуть переговори з державою з питань внутрішньої політики і зобов'язують своїх членів дотримуватися прийнятих угод. За умов плюралістичної моделі організації, групи інтересів змагаються за своїх членів, ресурси і доступ до влади [18, с. 50].

На думку М. Остапенко, сумнівним видається поєднання громадянського суспільства і корпоративізму. Основний принцип існування громадянського суспільства — це самоорганізація, а в основі корпоративізму, неокорпоративізму закладено принцип організації — існування інституціоналізованих груп, як правило, заснованих на економічних мотивах, які постійно беруть участь у політичному процесі. При

чому кількість таких груп є доволі обмеженою. На відміну від тоталітарного корпоративізму, де залучення до взаємодії з державою носить примусовий характер, в рамках моделі неокорпоративізму участь в організаціях, які здійснюють таку взаємодію, є добровільною і будується виключно на договірній основі [18, с. 51—52].

4. Неоінституціоналістська: лобізм є неформальним інститутом, групи тиску переслідують свої приватні інтереси, зацікавлені в прийнятті державних рішень, спрямованих на підвищення їх престижу. Характерні риси — обмеженість, суб'єктивність і індивідуалізм (Д. Норт, Дж. Б'юкенен). Неоінституціональний метод, на наш погляд, дає можливість виявити механізми і принципи, характерні для системи функціонального представництва інтересів. На формування системи функціонального представництва безпосередньо впливають особливості взаємодії груп інтересів і влади і "правила гри", встановлені усередині даної системи. В рамках неоінституціонального підходу саме "правила гри" визначають спосіб функціонування системи. На думку Д. Нортона, інститути — це "правила гри" в суспільстві, або, висловлюючись більш формально, створені людиною обмежувальні рамки, які організують взаємовідносини між людьми [19, с. 17]. У політичній системі, зокрема, визначальну роль відіграють особливості взаємодії груп інтересів і держави. Норми і правила, що склалися для регулювання даних відносин, транслуються на розвиток інших сфер суспільного життя.

На нашу думку, кожна модель передбачає різний статус і різні форми участі груп інтересів у формуванні публічної політики: або висока автономія, але конкурентний і негарантований доступ до механізмів ухвалення рішень (плюралізм); або постійна участь у формуванні публічної політики, але скорочення автономії (неокорпоративізм). На нашу думку, в Україні на сьогодні лише формується модель неокорпоративізму і цей процес триватиме ще кілька років.

Аргументами на користь становлення саме цієї моделі є:

1. Формування активного громадянського суспільства, здатного представляти та відстоювати свої інтереси (так, організації та рухи громадянського суспільства є повноправним учасником системи узгодження інтересів поряд з бізнесом).

2. Формування механізмів представництва функціональних інтересів в процесі налагодження взаємодії об'єднань представників великого капіталу з політичними партіями. Цілями зазначеної взаємодії є публічне та прозоре використання політичних інструментів представлення, захисту та узгодження інтересів зацікавлених сторін.

3. У межах функціонування біпартистської моделі неокорпоративізму має місце і безпосередня взаємодія влади і представників корпоративних груп інтересів. Об'єднання організацій підприємців беруть участь у засіданнях урядових робочих груп, у розробці державних цільових програм, законопроектів, розробляють пропозиції до законодавства з основних сфер своїх інтересів.

4. Існування груп тиску, яким властиві непублічні процеси узгодження інтересів бізнесу та держави, що мають наслідком прийняття органами державної влади рішень, які часто встановлюють різного роду преференції для конкретного бізнесу.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Концепції груп інтересів визнаються на даний момент одними з провідних наукових парадигм політології, а їх ідеї дозволяють пояснювати закономірності широкого кола політичних процесів, оскільки головним завданням політики є досягнення механізму забезпечення компромісу (балансу, узгодженості) групових інтересів через соціальне посередництво, громадське представництво, громадське лобювання, адвокацію та інші механізми.

Однак у світовій практиці жодна з моделей не реалізується в чистому вигляді, існує їх синтез, причому з відмінністю в переважанні однієї моделі над іншою. В Україні ще належить сформувати власну модель взаємодії влади, бізнесу та громадських організацій, що включає основні принципи, стратегію, пріоритетні напрями розвитку, сфери та елементи, механізми реалізації та оцінку ефективності, закріплену в базових документах і стандартах взаємодії [10, с. 27].

Що стосується перспектив подальших розвідок у цьому напрямі, то вони пов'язані з більш детальним вивченням особливостей впровадження моделі неокорпоративізму в Україні.

Література:

1. Логвиненко Д.В. Теория групп интересов в политике: генезис, развитие, направления и школы. Теория и практика общественного развития 2015. № 19. С.119—121.
2. Бентли А. Процесс государственного управления. Изучение общественных давлений. М.: Перо, 2012. 408 с.
3. Лекция 10. Группы интересов и лоббизм в политике. URL: <https://nicbar.ru/politology/study/kurs-politicheskaya-sotsiologiya/342-lektsiya-10-gruppy-interesov-i-lobbizm-v-politike> (дата звернення 16.03.2021 р.).
4. Truman D. The Governmental Process. — N.Y., 1951. P. 15—25.
5. Джанда К., Берри Д.М., Годман Д., Хула К.В. Трудным путем демократии: процесс государственного управления в США / Мер. с англ. М.: РОССПЭН, 2006. 658 с.
6. Олсон М. Логика коллективных действий. Общественные блага и теория групп. М.: Фонд экономической инициативы, 1995. 165 с.
7. Schattschneider E.E. (1942). Party government. New York: Holt, Rinehart and Winston.
8. Рогочая Г.П., Макаренко А. В., Смольникова К. А. Эволюция методологических подходов в исследовании групп интересов и лоббизма. Историческая и социально-образовательная мысль. 2017. Т. 9. № 6/1. С. 148—154.
9. Молодцов О.В. Сутьность политической сети как модели представительства та реалізації інтересів суб'єктів

територіального розвитку. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/POLITICHNI/05-MOLODCOV.pdf> (дата звернення 17. 03. 2021 р.).

10. Механізми узгодження інтересів у виробленні публічної політики в Україні: навч. посіб. / С.О. Телешун, В.В. Карлова, О.Г. Пухкал, І.В. Рейтерович, С.В. Ситник; за заг. ред. С.О. Телешуна. Київ: НАДУ, 2019. 192 с.

11. Дикун І.М. Теорія плюралістичної демократії: сучасні підходи та головні ознаки. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/40_2010/50.pdf (дата звернення 17. 03. 2021 р.).

12. Публічна політика: навч. посіб. / авт. кол.: С.О. Телешун, С.В. Ситник, І.В. Рейтерович та ін.; за заг. ред. С.О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. Київ: НАДУ, 2016. 340 с.

13. Дементьев В.В. Экономика как система власти. Донецк: Изд-во "Каштан", 2003. 404 с.

14. Алексєєнко І. Плюралістична демократія як концептуальна передумова політологічного дослідження форми правління: досвід західних досліджень. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Політологія, Соціологія, Філософія". 2010. № 15. С. 179—182.

15. Schmitter, Ph. & Grote, J. (1997). The Corporatist Sysyphus: Past, Present and Future. San Domenico; Fireze: European University Institute.

16. Феномен неокорпоративізму: європейські реалії та тенденції інституціонування в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-01/neokorp-c2285.pdf> (дата звернення 17. 03. 2021 р.).

17. Ченчиков А.О. "Неокорпоративизм" как система функционального представительства интересов в современной России. Актуальные проблемы политологии: сб. науч. работ студ. и аспирантов Рос. ун-та дружбы народов / отв. ред. В.Д. Зотов. М.: МАКС Пресс, 2001. 200 с.

18. Остапенко М.А. Плюралізм та неокорпоративізм як моделі узгодження інтересів суспільства і держави. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2012. № 7. С. 48—53.

19. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. 180 с.

References:

1. Lohvynenko, D.V. (2015), "The theory of interest groups in politics: genesis, development, directions and schools", *Teoriya y praktyka obschestvennoho razvytyia*, vol. 19, pp. 119—121.

2. Bently, A. (2012), *Protsess hosudarstvennoho upravleniya. Yzuchenye obschestvennykh davleniy* [The process of public administration], Pero, Moscow, Russia.

3. Baranov, N. (2016), "Lecture 10. Interest groups and lobbying in politics", available at: <https://nicbar.ru/politology/study/kurs-politicheskaya-sotsiologiya/342-lectsiya-10-gruppy-interesov-i-lobbizm-v-politike> (Accessed 10 Sept 2021).

4. Truman, D. (1951), *The Governmental Process*, N.Y., USA, pp. 15-25.

5. Dzhandan, K. Berry, D.M. Hodman, D. and Khula, K.V. (2006), *Trudnym putem demokratyy: protsess hosu-*

darstvennoho upravleniya v SShA [The Hard Road to Democracy: The Process of Governance in the United States], ROSSPEN, Moscow, Russia.

6. Olson, M. (1995), *Lohyka kollektivnykh dejstvyj. Obschestvennye blaha y teoriya hrupp* [The logic of collective action. Public goods and group theory], Fond ekonomycheskoj ynytsyatyvy, Moscow, Russia.

7. Schattschneider, E.E. (1942), *Party government*, Holt, Rinehart and Winston, New York, USA.

8. Rohochaia, H.P. Makarenko, A.V. and Smol'nykova, K.A. (2017), "Evolution of methodological approaches in the study of interest groups and lobbying", *Ystorycheskaia y sotsyal'no-obrazovatel'naia mysl'*, vol. 9, no. 6/1, pp.148—154.

9. Molodtsov, O.V. (2006), "The essence of the political network as a model of representation and realization of the interests of the subjects of territorial development", available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/POLITICHNI/05-MOLODCOV.pdf> (Accessed 10 Sept 2021).

10. Teleshun, S.O. Karlova, V.V. Pukhkal, O.H. Rejterovych, I.V. and Sytnyk, S.V. (2019), *Mekhanizmy uzgodzhennia interesiv u vyroblenni publichnoi polityky v Ukraini* [Mechanisms of coordination of interests in the development of public policy in Ukraine], NADU, Kyiv, Ukraine.

11. Dykun, I.M. (2010), "The theory of pluralistic democracy: modern approaches and main features", available at: http://app.nuoua.od.ua/archive/40_2010/50.pdf (Accessed 10 Sept 2021).

12. Teleshun, S.O. Sytnyk, S.V. and Rejterovych, I.V. (2016), *Publichna polityka* [Public policy], NADU, Kyiv, Ukraine.

13. Dement'ev, V. (2003), *V. Ekonomyka kak systema vlasty* [Economy as a system of power], Yzd-vo "Kashtan", Donetsk, Ukraine.

14. Alieksieienko, I. (2010), "Pluralistic democracy as a conceptual prerequisite for the political science study of the form of government: the experience of Western research", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Serii "Politolohiia, Sotsiolohiia, Filosofiia"*, vol. 15, pp. 179—182.

15. Schmitter, Ph and Grote, J. (1997), *The Corporatist Sysyphus: Past, Present and Future*, European University Institute, Fireze, San Domenico.

16. NISS (2011), "The phenomenon of neo-corporatism: European realities and trends of institutionalization in Ukraine", available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-01/neokorp-c2285.pdf> (Accessed 10 Sept 2021).

17. Chenchykov, A.O. (2001), ["Neocorporatism" as a system of functional representation of interests in modern Russia], MAKS Press, Moscow, Russia.

18. Ostapenko, M.A. (2012), "Pluralism and neo-corporatism as models of reconciling the interests of society and the state", *Naukovyj chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova*, vol. 7, pp. 48—53.

19. Nort, D. (1997), *Instytuty, ynstytutsyonal'nye yzmeneniya y funktsyonyrovanye ekonomyky* [Institutions, Institutional Change and Economic Performance], Fond ekonomycheskoj knyhy "Nachala", Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2021 р.